

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Petri Petiti Philosophi & Doctoris Medici, Miscellaneorum Observationum Libri quatuor

Petit, Pierre

Trajecti ad Rhenum, 1682

Cap. II. Callimachi versus de Eumero correcti & explicati. De hujus & aliorum, qui athei dicti sunt, proposito. Pugnancia M. Tullii & Clementis Alexandrini loca. An vere ἄθε[...] fuerit Eumerus? ...

urn:nbn:de:hbz:466:1-13245

manuscriptis libris & melioribus quidem iis, quibus hactenus viri docti usi sunt, si tamen meliores alicubi reperiri possunt.

C A P U T. II.

Callimachi versus de Euemero correcti & explicati. De hujus & aliorum qui athei dicti sunt, proposito. Pugnancia M. Tullii & Clementis Alexandrini loca. An vere à Deos fuerit Euemerus. Plutarchi de eodem insignis locus emendatur, explicatur, illustratur. Quis primus Panchæ & Panchæorum mentionem fecerit.

DE Euemero, quod religionem oppugnauerit, eorumque in numero habitus sit, qui nullos esse Deos putaverunt; satis constare arbitror: vere autem an falso, antequam dissero, *Callimachi* de ipso versus a *Plutarcho* citatos in primo libro *de placitis philosophorum cap. 7* in medium proferre visum est: cum ut nonnulla in iis corrupta emendem, tum ut explicem. Quando viri docti, neque eorum sententiam assequi, neque in iis, quæ sunt vitiosa ab integris discernere potuerunt. Qui *Plutarchi* hunc locum citantes, ne hoc quidem videre potuerunt, *capitis illius septimi lib. 1.* titulum mendo non carere. Ita enim in editis libris legitur, *τις ἔστιν ὁ θεός;* Atque ibi non de natura Deorum & quid sit Deus, opiniones tradit *Plutarchus*, sed de quæstione, an Deus existat. Quod statim verba ejus indicant: *Ἐνιοὶ τῶν φιλοσόφων, καθάπερ Διαγόρας ὁ Μήλιος, καὶ Θεόδωρος ὁ Κυρηναῖος, καὶ Ἐὐήμερος ὁ Τεγεάτης, καθόλου φασὶ μὴ εἶναι θεούς.* Nonnulli Philosopho-
rum,

rum, quemadmodum Diagoras Melius, Theodorus Cyrenæus, & Euemerus Tegeates in totum negant Deos. Mox de Euemero sic: τὸν Ἰ Εὐήμερον καὶ Καλλιμάχου ὁ Κυρηναῖος ἀνιτίτεται ἐν τοῖς Ἰάμβοις, γράφων. Mox versus hos Callimachi de Euemero citat:

Εἰς τὸ πρὸ τείχευς ἱερὸν ἀλέες δεῦτε,
 Οὐ τὸν παλαι χάλκεον ὁ πλάσας Ζᾶνα,
 Γέρων ἀλαζῶν ἀδίκᾳ βιβλία ψύχει.

Ταῦτ' ἔστι τὰ περὶ τῶ μὴ εἶναι θεός. Haecenus Plutarchus. Samuel igitur Petitus, ἐπώνυμῳ meus, lib. 4. Miscellaneorum cap. 5. ad hos versus: *corruptus* (inquit) *est locus: Nam Euemerus non erat Deorum plastes: immo potius everfor numinis illorum. Sic autem eosdem versus ab se, ut quidem putat, emendatos exhibet,*

Εἰς τὸ πρὸ τείχευς ἱερὸν ἀλέες δεῦτε,
 Οὐ τὸν παλαι χάλκεον, καὶ πλάσας Ζᾶνα,
 Γέρων ἀλαζῶν ἀδίκᾳ βιβλία ψύχει.

At hoc non est emendare, sed corrumpere. Primum juxta placitam ei lectionem, non constat versus: esset enim *spondæus*, quarto loco, præter legem *scanzontis*. Præterea χάλκεον vitiose positum pro χάλκειον non vidit.

Sed neque sensum horum versuum est assecutus, neque in verbis corrigendis boni Critici officio functus est. *Non fuit* (inquit) *Euemerus Deorum plastes. Esto: nec enim ipse pertendo: Sed non ea, quam ibidem affert, ratione, quod Deorum numinis everfor fuerit. Hæc ratio nulla est, quia potuit Euemerus iste, cum initio statuarum opifex fuisse, postea talis cultus vanitate comperta, & ejurata superstitione, in eam insurgere, ac testimoniis undique conquisitis, mendacium redarguere. Nam & Socrates initio λιδοξός, Statuarius, post philosophus illustris fuit. Sed quia non verisimile est, non multos futuros fuisse, qui notarent de tali viro; si id verum esset. Nunc ab aliquo observatum non memini. Porro infelicissime articulum, ὁ, in conjunctionem καὶ, participium, πλάσας,*

in πλάκας transformat hæc verba, τὸν πάλαι χάλκεον Ζᾶνα, nihil aliud putans significare, nisi, πλάκας, hoc est, inscriptiones & titulos Jovis, in tabulis æneis: quia horum verborum sententiam perspicere non potuit, quæ est ejusmodi: *Ubi Senex gloriosus, is qui ex antiquo Jove nobis æneum concinnavit*: hoc est, qui finxit, quem Deum Jovis nomine colimus, non esse alium præter idolum istud æneum, quod in templo est positum; sicut neque alios Deos agnoscit, præter lapidea & ænea simulacra. Sed neque mendum vidit in voce ultima, ψύχει, quæ aliena prorsus ab hoc loco. Vera lectio est, ψύττει, *exspirat, exscreat*. Hefychius: ψύττει, πλύει. Genus loquendi in eos qui libros malos & nullius pretii condunt. Ac de his versibus hæcenus.

Nunc vere an falso habitus sit ἄθεος Euemerus dubitari potest: plane expertem religionis fuisse censet M. Tullius in primo de Nat. Deorum. *Quid? qui aut fortes, aut claros, aut potentes viros tradunt post mortem ad Deos pervenisse, eosque esse ipsos, quos nos colere, precari, venerarique soleamus? nonne expertes sunt religionum omnium? Quæ ratio maxime tractata ab Euemero est: quem noster & interpretatus, & secutus est præter ceteros Ennius.* Clemens autem Alexandrinus in Protreptico & Euemeri & aliorum Deos negantium non modo non improbat disputationes, sed etiam in bonam partem accipit, hos bonos viros fuisse, atque aliis acutius vidisse censet. Saltem enim id vidisse, non esse plures Deos. Credat qui volet: mihi quidem non persuadet. Ejus verba hæc sunt: Ὡν δὴ χάριν (ὃ γὰρ ἕδαμῶς ἀποκρυπλίον) θαυμάζειν ἔπεισι μοι, ὅτῳ τρόπῳ Εὐήμερον ἔκ Αἰκραγαντῖνον, καὶ Νικάνορα τὸν Κύπριον, καὶ Διαγόραν, καὶ Ἰππῶνα τὸν Μήλιον, τόντε Κυρηναῖον ἐπὶ τέτοις ἐκεῖνον, ὁ Θεόδωρος ὄνομα αὐτῷ, καὶ Ἰνας ἄλλης εὐχυνῆς σωφρόνως βεβιωκότας, καὶ καθεωρακότας ὀξύτερον πού τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων τὴν ἀμφὶ τὰς θεὰς τέττας πλάνην, ἄθεος ἐπικεκλή-
κα-

κασιν, εἰ καὶ τὴν ἀλήθειαν αὐτὴν μὴ νενοηκότας. ὁπερ ἔστι
 κρὸν εἰς ἀλήθειαν φρονήσεως, ζώπυρον ἀναφύεται σπέρμα.
 id est: *Qua de causa (nullo enim modo dissimulandum est)*
venit mihi in mentem admirari, quomodo Eumerum Agrigen-
tinum, & Nicanorem Cyprium, & Hipponem Melios, Cy-
renaum insuper illum, cui nomen Theodorus fuit, & multos
alios qui moderate & continenter vixerunt, & ceteris homini-
bis acrius hunc de Diis istis errorem perspexerunt, impios &
ἀθεῖς, hoc est absque Deo cognominarunt, etiamsi veritatem
ipsam affecuti non fuissent, sed certe errorem suspicati sunt:
quod ipsum non parvi est momenti, sed velut fomes & semen se
habet ad excitandam in animis veritatis lucem. Benigna sane
interpretatio & Clemente digna. Ego vero non video
quem religioni locum relinquat, quisquis citra exceptio-
nem, citra ullam distinctionem præcidit non esse Deos.
Primum ita omnes eorum disputationibus adducti indica-
runt sublatam ab iis funditus Divinitatem; Cicero citato
loco; & Plutarchus in primo de Placitis Philosopho-
rum: Ἐνιοὶ τῶν φιλοσόφων καθάπερ Διαγόρας ὁ Μήλιος, καὶ
Θεόδωρος ὁ Κυρηναῖος, καὶ Ἐνήμερος ὁ Τεγεατῆς καθ' ὅλην
φασὶ μὴ εἶναι θεῖς. Qui καθ' ὅλην, in totum, universe, o-
mnino, penitus Deos esse negat; nullum, opinor, re-
linquit. Sed & Laertius in Aristippo, de hoc ipso Theo-
doro: Ἦν δὲ ὁ Θεόδωρος πάντα πασιν ἀναιρῶν τὰς περὶ θεῶν
δόξας. Theodorus (inquit) omnes de Diis opiniones su-
stulit.

Præterea si solum falsorum multitudinem Deorum tol-
 lere voluerunt, nec tam Divinitati, quam superstitioni
 & stultis opinionibus bellum indixerant; cur tantam invi-
 diam subire maluerunt, quam aperte declarare sententiam
 suam? Nam neque alii sapientes vulgi errores de Diis
 probabant; quidam etiam ex his ita libere insectati, ut
 periclitarentur, & partim eorum exilio voluntario sibi ca-
 vere, partim dare pœnas cogerentur. Quid quod nec bo-
 na

na fide Eumerus agebat, sed σοφιστικῶς, non enim sequitur, si gentium moribus bene meriti de republica & de genere humano viri divinis honoribus afficiebantur, non fuisse alios gentibus Deos, haud hominum instituto & legibus, sed natura Deos. Atqui hoc erat potissimum Eumeri argumentum, quod multos ex hominibus Deos populorum consensu effectos constaret, nullum verum esse Deum probare. Quod est sophisticum.

Quin nec in ea fictorum numinum & politicorum demonstratione, temperare potuisse, quin acta civitatum de genealogiis Deorum, sepulturis, & consecrationibus a se conficta & supposititia in medium proferret, auctor est Plutarchus in libro de Iside & Osiride: Ὅς αὐτὸς (Εὐήμερος) ἀντίγραφα συνθεῖς ἀπίστῃ καὶ ἀνυπάρκῃ μυθολογίας, πᾶσαν ἀθεότητά καλασκεδάωνυσι τὴν οἰκουμένης ἰδὲ νομιζομένους θεοὺς πάντας ὁμαλῶς διαγράφων, εἰς ὀνόματα στρατηγῶν καὶ ναυάρχων καὶ βασιλέων, ὡς δὴ πάλαι γεγονότων. ἐν δὲ Πάγχοντι γράμμασι χρυσοῖς ἀναγεγραμμένοις, (οἷς οὐτε Ἑάρβαρος οὐδέ τις, οὐτε Ἕλληνας, ἀλλὰ μόνον Εὐήμερος, ὡς εἶοικε πλεῦσας εἰς ἰδὲς μηδαμῶδι γῆς γεγονότας μηδὲ ὄντας Παγχῶς, καὶ Τριφύλλης) ἐντελευχῆται. i. Qui cum ipse exemplaria incredibilis & nullo nixa fundamento fabulositatis mentitus esset, omnem per universum terrarum orbem dispersit impietatem, Deis, quotquot sunt hominibus recepti, equaliter expunctis atque ad imperatorum, navalium ducum, & regum, qui olim extiterunt, nomina translatis. In urbe autem Panchonte, cum ad Panchoos, & Triphyllos, ad quos nemo unquam neque Barbarus, neque Græcus, sed solus Eumerus, si Diis placet, navigasset; apud eos igitur, qui nusquam terrarum, neque unquam existimonumenta aureis inscripta literis invenit.

Insignis Plutarchi locus, cui conferre juvabit, quæ de Panchæa insula, Hiera nuncupata, in Oceano australi sita, & Jove Triphylio refert Diodorus lib. 6. cap. 10. nam ex Eumeri libris, quæ ibi habet, sumpsisse mox probabo

babo

babo: Latine autem verbis interpretis proferam: Sunt in Panchæa, quæ historia mandentur, digna. Habitant eam indigenæ, qui dicuntur Panchæi. Externi præterea, Indi, Scythæ, Cretes, Oceano advecti. Civitas est in ea perpulchra nomine Panara, admodum felix. Qui in ea habitant ministri Jovis Triphylii dicuntur. Soli enim ex his, qui Panchæam oram incolunt, suis vivunt legibus liberi, absque Rege. Et paulo post: Ab hac urbe stadiis sexaginta, Jovis Triphylii abest templum, in campestri positum loco: quod tum vetustate, tum ædificii magnificentia, tum natura loci mirabile habetur. Rursum paulo infra, de eodem templo: Templum ingens ex albo ædificatum lapide, magnis sculptisque suffultum columnis. duorum jugerum longitudinem, cui æqua est latitudo, completitur. Ibidem & montis Triphylii Diis sacri meminit. Et de Jove Triphylio: Narrant, inquit, sacerdotes, genus eorum manasse a Creta, ab Jove ductum, cum in Panchæam venisset: quo tempore inter homines versatus, orbi imperitavit. Et paulo post: ostendunt præterea horum scripta quedam, a Jove relicta quo tempore templum construxit. Quæ omnia ab Eumero, ut dixi, libris sumpta esse, colligi potest ex iis, quæ Eusebius lib. 2. προπαρασκευῆς. ex eodem Eumero affert, cujus verba adscribere operæ pretium est. Εὐήμερος ἰδὺ ὄνν φίλῳ γεγονὼς Κασσάνδρου Βασιλέως, καὶ διὰ τοῦτον ἠναγκασμένῳ Ἰελεῖν Βασιλικὰς ἰνας χρείας καὶ μεγάλας ἀποδημίας, φησὶν ἐκλωπιδῆναι κατὰ τὴν μεσημβρίαν εἰς τὸν ὠκεανόν· ἐκπλέυσαντα δὲ αὐτὸν ἐκ τῆς εὐδαίμονος ἀραβίας, ποιήσασθαι τὸν πλοῦν δὲ ὠκεανῷ πλείους ἡμέρας καὶ προσερχθῆναι νήσοις πλάγαις. ὧν μίαν ὑπερέχει τὴν ὀνομαζομένην Πάγχαιαν· ἐν ἣ τειθεῖσθαι τοὺς ἐνοικοῦντας παγκραῖς εὐσεβείᾳ διαφέροντας, καὶ τὰς θεὰς ἱμῶντας μεγαλοπρεπέσταται θυσίαις, ἔ ἀναθήμασιν ἀξιολόγοις ἀργυροῖς τε καὶ χρυσοῖς· εἶναι δὲ τὴν νῆσον ἱερὰν θεῶν. tum paulo post: εἶναι ἐν αὐτῇ (νήσῳ) κατὰ ἰνας λόφον ὑψελὸν κατὰ ὑπερβολὴν, ἱερὸν Διὸς τριφυλαῖς καθιδρυμένον ὑπὲρ αὐτῆς, καθ' ὃν καιρὸν ἐβασιλεύσε

τῆς οἰκουμένης ἀπάσης ἔτι κατ' ἀνθρώπων ἀν. ἐν τῷ τῷ ἱερῷ
 ἑλλην εἶναι χρυσῆν, ἐν ἣ τοῖς παλαιαῖς γραμμασιν ὑπάρχειν
 γεγραμμένας τὰς τε Οὐρανῶν καὶ Κρόνου, καὶ Διὸς πράξεις κε-
 Φαλαιωδῶς. quæ Latine sic sonant: Enimvero Euemerus,
 cum esset amicus Cassandri Regis, & hujus gratia coactus fuisset
 negotia quadam obire & magnas expeditiones, peregrinatum
 se ait, versus meridiem in oceanum. Porro cum ex Arabia feli-
 ce solvisset, plusculos dies navigasse in oceano, donec ad insulas
 obliquas appelleret. Ex quibus una alias excellat nomine Pan-
 chæa. In hac Panchæos habitantes vidisse pietate insignes, qui-
 que Deos magnificentissimis sacrificiis colerent, donariis insuper
 pretiosis auri & argenti honorarent. Hanc autem insulam Deis
 dicatam esse. Item hac ipsa in insula in quodam monte supra
 modum excelso Jovis Triphylæi templum fuisse constructum ab
 ipso, quo tempore per omnem terram habitatam regnabat, ad-
 huc inter homines vivens. In eo autem templo auream esse colu-
 mnam, in qua literis Panchæis, Cæli, Saturni, & Jovis res
 compendiose essent perscriptæ.

Ex his locum Plutarchi allatum emendare licet. Nam
 quod apud eum legitur, ἐν δὲ Πάγχονι, patet corruptum
 esse, veram autem lectionem esse, ἐν δὲ Παγχαίᾳ. Quem-
 admodum & male ibi Παγχῶς pro Παγχαίς, & Τριφύ-
 λης pro Τριφυλῆς. Quippe & Triphylios fuisse in Pan-
 chæa, ita dictos, quod tres essent gentes, unde nomen
 monti & Jovi, ex eodem Euemero tradit Diodorus cita-
 to loco. Quos cave confundas cum Triphyliis Peloponnesi
 populis, qui in Elide olim habitabant, apud quos & civitas
 fuit Triphylia, Strabone teste. In quem scopulum videtur
 impegisse Lilius Gyraldus in syntagmate suo de Deis vete-
 rum. Nunc quod conficta hæc ab Euemero, de Pan-
 chæa urbe & Triphyliis dicit Plutarchus; satis magnum
 hoc argumentum est, quod ut ibidem ait, nusquam apud
 alios bonos auctores Græcos aut Barbaros de Panchæis
 aut Triphyliis quicquam proditum invenitur. Sane neque
 Pom-

Pomponius Mela, neque Strabo, neque Ptolomæus horum meminere; Plinius quidem Panchaiam, in qua urbs Solis, nominat. Sed ubi de Phœnice, ave fabulosa, & Manilii Senatoris testimonio sane haud gravi. Solinus item, ubi de eadem ave obiter. Tum si ita est, miror eundem Plinium lib. 12. cap. 14. in descriptione thuriferæ regionis, Sabæos nominare, & caput regni Sabotam, de Panchæis tacere. At Maro in 2. Georgic. meminit,

Totaque thuriferis Panchaia pinguis arenis.

Et alibi

— *Panchæis adolefcunt ignibus aræ.*

Tum Servius ad hunc versum lib. 1. Georgic.

— *Solis est thurea virga Sabæis.*

Arabia, Panchaia, & Sabæorum gens, eadem est, apud quos thus nascitur. Rursus: Panchaia, Arabia, ut supra diximus, ubi & templum Triphylii Jovis habent. Sane ita illi: sed contendo, quod nemo hæc nomina habuisse, nisi ex Euemeris fabulis. clara est auctoritas Plutarchi citato loco, aperte negantis de Panchæis & Triphylis exstare apud alios auctores Græcos aut Barbaros. οὐδὲ ἑστὶν ἐν τῷ οὐδεὶς, οὐδὲ ἑλλην, ἀλλὰ μόνον ἑὺήμερος, ὡς εἶπες, πλεῖστα; &c. Quod testimonium præstantissimi scriptoris, qui omnes Græcorum veterum bibliothecas excussit, omni exceptione majus censeretur. Postremo neque apud Stephanum auctorem diligentissimum in suo lexico περὶ πόλεων καὶ δήμων, ulla Panchæorum aut Triphyliorum Arabiæ mentio exstat.

Cum ergo Euemeris iste solus de natione aliis nusquam audita prodiderit, merito Plutarcho est suspectus, hæc que legentes dicimus, fides sit penes auctorem: nec vero Plutarcho tantum dubiæ fidei auctor & instabilis habitus iste Euemeris: sed etiam Straboni, qui hunc frivolis quibusdam & nullius auctoritatis scriptoribus annumerat,

lib. 1.

lib. I. de Eratosthene loquens: Ο δὲ Δαμάσῃ χρώμενος
 μάρι, οὐδὲν διαφέρει τῷ καλοῦντι μάριον τὸν βεργαῖον,
 ἢ τὸν Μεσσηνικὸν Εὐήμερον, καί τις ἄλλος, ἔς αὐτὸς εἰρηκε δια-
 βάλλων τὴν Φλυαρίαν. Veruntamen constat magnum fuisse
 apud vulgus nomen ejus, magnam famam librorum.
 Quod ex verbis Ciceronis e libro primo de Nat. Deorum
 supra allatis intelligi potest. Et Dei providentia factum
 esse putandum est, ut ex ipsis Ethnicis existerent qui omni
 religione tollenda, imprudentes veræ pietati viam argu-
 mentorum opportunitate munirent.

CAPUT III.

Lacuna in textu Ciceronis ex conjectura suppletur.

Non longe ab initio libri primi de *Natura
 Deorum* lacuna hæc pridem notata est. Nempe
 in ipso exordio totius disputationis, quod
 est ejusmodi: *Cum multa res in philosophia ne-
 quaquam satis adhuc explicatae sunt, tum per-
 difficilis, Brute, quod tu minime ignoras, & perobscura qua-
 estio est de natura Deorum, quæ & ad cognitionem animi pul-
 cherrima est, & ad moderandam religionem necessaria. De
 qua tam variæ sunt doctissimorum hominum, tamque discrepan-
 tes sententiæ, ut magno aagumento esse debeat, causam, id est,
 principium philosophiæ esse scientiam: prudenterque Academicos
 a rebus incertis assensionem cohibuisse. Mutilum, inquam,
 esse hunc locum, præter Lambini auctoritatem, qui hunc
 ut corruptum asterisco notavit, sententiæ ipsius absurdi-
 tas cogit fateri. Quod miror Manutium non vidisse, ne-
 que Manutio majorem Turnebum, qui hanc lectionem
 tuentur.*

At enim vero non video, quo sensu scientia causa & prin-
 cipium